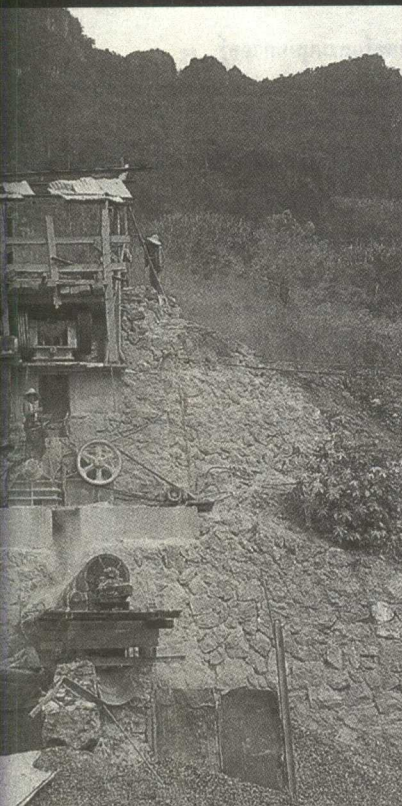


เขื่อน - ถนน : การพัฒนา? และโลกาภิวัตน์

กัมปนาท ภัคดีกุล



แม่น้ำโขง : วิกฤติ การพัฒนา และทางออก

The Mekong Basin : Crisis - Development - Alternatives

ณ ห้องประชุมโรงแรมรอยัลแม่โขง จ.หนองคาย

วันพุธที่ 25 - พฤหัสบดีที่ 26 มกราคม 2549

เลขอนุญาต ที่ ค. ๒/๒๕๑๙

เลขที่คำขอ ที่ ๒/๒๕๑๙

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

ตามที่
ได้ขออนุญาตจัดตั้ง
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์

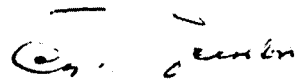
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

๑. ส่งเสริมการจัดทำตำราภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย
๒. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่ผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่วราชนาจักร
๓. ส่งเสริมการเรียบเรียงงานวิจัย และตำราชั้นสูง และรวบรวมเอกสาร ทางวิชาการออกตีพิมพ์
๔. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
๕. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรมการศาสนาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตามคำสั่ง
ข้อบังคับของกรมการศาสนา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙



(นายวัชร เขียมโชค)
อธิบดีกรมการศาสนา

“เขื่อน - ถนน: การพัฒนา? และโลกาภิวัตน์”

กัมปนาท ภัคติกุล PhD ⁽¹⁾

1. ความเป็นมา

ลุ่มน้ำโขงจัดเป็นแม่น้ำนานาชาติ มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมประมาณ 795,500 ตารางกิโลเมตร ต้นน้ำแม่โขงอยู่ในประเทศจีน จีนเรียกแม่โขงว่าลานชางเจียง (Lanchang Jieng) พื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนบน (Upper Mekong Basin) ส่วนที่อยู่ในมณฑลยูนนานประมาณ 186,000 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเป็นหุบเขาสูงชัน มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง (ดูรูปที่ 1) พื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนล่าง ตั้งแต่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำถึงปากแม่น้ำ (Mekong Delta) ประมาณ 609,000 ตร.กม. หรือร้อยละ 77 ของพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด นับเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำที่ใหญ่เป็นอันดับ 12 ของโลก และมีความยาวประมาณ 4,200 กิโลเมตร ถือเป็นแม่น้ำ 1 ใน 15 สาย ที่ยาวที่สุดในโลกและมีความยาวที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (River System of The World, 2005) รวมช่วงความยาวของแม่น้ำที่อยู่ในจีน 2,000 กิโลเมตร ความยาวของแม่โขงตอนล่างนับจากสามเหลี่ยมทองคำ ลงมารวม 2,400 กิโลเมตร น้ำท่า (Runoff) จากลุ่มน้ำโขงที่ปล่อยลงสู่ทะเลประมาณ 475,000 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี หรือเฉลี่ยประมาณ 15,000 ลูกบาศก์เมตร/วินาที ซึ่งมากเป็นอันดับ 6 ของโลก น้ำท่าจากลุ่มน้ำสาขาที่ไหลลงแม่น้ำโขงมีจากทุกประเทศริมฝั่งแม่น้ำ ในเขตประเทศไทย ไหลลงแม่น้ำโขงปีละ 54,500 ล้านลูกบาศก์เมตร ประกอบด้วย จากพื้นที่ภาคเหนือ 9,900 ล้าน ลูกบาศก์เมตร จากแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย 16,100 ล้านลูกบาศก์เมตร จากแม่น้ำชีแม่น้ำมูล 28,500 ล้านลูกบาศก์เมตร ไฟฟ้าพลังน้ำที่พัฒนาแล้ว 3,500 เมกะวัตต์ โดยมีศักยภาพรวม 30,000 เมกะวัตต์

จำนวนประชากรที่อาศัยในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงนั้นมีรวมประมาณ 80 ล้านคน

(Mekong River Commission, 2547) เฉพาะพื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนล่างมีประชากรอาศัยอยู่รวมประมาณ 60 ล้านคน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของประชากรดังกล่าวทำมาหากินโดยอาศัยปัจจัยพื้นฐานจากภาคเกษตรกรรมโดยการพึ่งพาทรัพยากรนิเวศน้ำ (aquatic resources) เป็นสำคัญ นับเฉพาะอาชีพการทำประมงมีถึงร้อยละ 66 ของประชากรลุ่มน้ำโขงตอนล่าง ซึ่งเป็นทั้งแหล่งรายได้และการจ้างงานหลักของประชากรในเขตนี้ ลุ่มน้ำโขงจึงนับเป็น 1 ใน 200 ระบบภูมินิเวศที่สำคัญและวิกฤติของโลก (ชวลิต วิทยานนท์, 2548) และด้วยเป็นลุ่มน้ำที่มีความสำคัญอย่างมากนี้เอง จึงเกิดความร่วมมือในระดับนานาชาติ เพื่อดูแลให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนและการปกป้องคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพของแม่น้ำ

โครงการเชิงพาณิชย์ (ที่ถูกเรียกว่าโครงการพัฒนา) ระดับ Megaproject ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและลบในระดับอนุภูมิภาคมีความเป็นมาและมีความสำคัญอย่างไร ที่การสัมมนานี้ น่าจะได้เผยแพร่ให้รับทราบไว้นั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

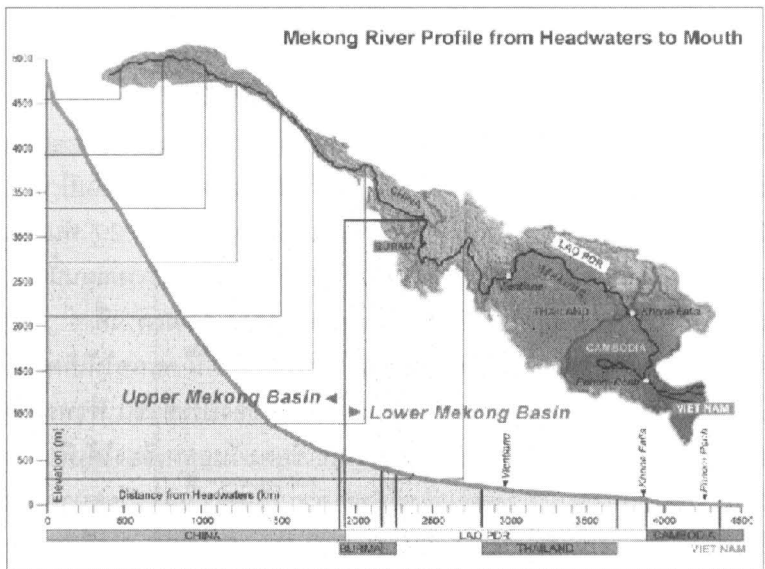
1.1 โครงการเดินเรือพาณิชย์ในลำน้ำและการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

โครงการล่องเรือสินค้าในลำน้ำโขงมีประเทศจีนเป็นตัวประสานหลักในโครงการนี้ โดยได้ทำการศึกษาโครงการและสนับสนุนเงินทุนในวงเงินประมาณ 5.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็นข้อตกลงร่วมสี่ประเทศว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ของรัฐบาลไทย พม่า จีน และลาว การดำเนินโครงการนี้มีกิจกรรมการขยายร่องแม่น้ำโขงให้ลึกและกว้างขึ้นเพื่อปรับปรุงด้านการเดินเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่ในลำน้ำ โดยได้ลงนามข้อตกลง (agreement) เกี่ยวกับการเดินเรือร่วมกันของทั้งสี่ประเทศ ส่วนหนึ่งของข้อตกลงคือจะดำเนินโครงการอำนวยความสะดวกให้กับการพาณิชย์ การค้าและการท่องเที่ยว รวมระยะทางประมาณ 330 กิโลเมตรของลำน้ำโขงตอนบนระหว่างพรมแดนจีนกับลาวลงมาจนถึงทางตอนเหนือของไทย สรุปได้เป็นสองระยะดังนี้

ระยะที่หนึ่ง เป็นชุดลอกและเคลื่อนย้ายหินต่าง ๆ ออกจากแม่น้ำในปี พ.ศ. 2545- 2546

ระยะที่สอง โครงการในระยะที่สองจะมีสามขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นแรก ทำการระเบิดแก่ง (Riffles) ในแม่น้ำโขงเพื่อให้ลำน้ำมีความลึกมากขึ้น เพื่อให้เรือขนาด 150 ตัน (Dead-weight) สามารถล่องผ่านไปมาได้ตลอดปี ขั้นที่สอง ทำการระเบิดแก่งเพื่อขยายลำน้ำให้กว้างขึ้น เพื่อให้เรือขนาด 300 ตัน สามารถล่องผ่านไปได้ และ ขั้นที่สาม ทำการระเบิดเกาะแก่งให้ลำน้ำลึกและกว้างขึ้นไปอีก เพื่อให้เรือขนาด 500 ตันสามารถล่องผ่านไปตลอดปี

โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงกำลังสร้างผลกระทบแก่วิถีชีวิตชุมชนริมแม่น้ำโขงอย่างไร ราษฎรในหลายๆ พื้นที่ ที่ทำมาหากินโดยพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ล้วนมีความตระหนกต่อโครงการพัฒนาดังกล่าว อีกทั้งยังตระหนกว่า การเดินเรือพาณิชย์ตามลำแม่น้ำโขงตลอดทั้งปีและการระเบิดแก่งในแม่น้ำนั้น จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่างๆ และแหล่งทำมาหากินตามธรรมชาติที่ยั่งยืนของตน ที่มีมาแต่รุ่นปู่ย่าตาทวดจนถึงลูกหลาน กำลังจะต้องเปลี่ยนแปลงไป (The Nation, June 13/2002) เมื่อเป็นเช่นนี้ โครงการพัฒนา จึงถูกตั้งคำถามว่า นำไปสู่การพัฒนาหรือหายนะกันแน่



รูปที่ 1 ภาพตัดขวางระดับความสูงของลำน้ำโขงตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปากแม่น้ำ

นับแต่เริ่มโครงการดังกล่าวมานั้น มีการรายงานการระเบิดแก่งและขุดร่องน้ำเป็นระยะๆ โดยเฉพาะในส่วนของจีนและพม่าคาดว่าจะแล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2550 มีการระเบิดแก่งในเขตพม่าและลาวไปบ้างแล้ว ช่วงเดือนธันวาคมปี พ.ศ. 2545 มีรายงานการระเบิดแก่งต่างๆ อีก 16 แก่ง ปีต่อๆ มา มีแผนว่าจะทำการระเบิดแก่งในแม่น้ำโขงแถบประเทศไทย แต่ได้ถูกต่อต้านจากหลายฝ่ายซึ่งมีความห่วงใย กล่าวคือแก่ง (Riffles) และวังลึก (Deep Pools) ในแม่น้ำโขงและทางน้ำธรรมชาติทั่วไปนั้น เป็นที่วางไข่และที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ธาตุอาหารต่างๆ ที่ไหลมากับน้ำจะตกจมสะสมอยู่ในที่นี้ เหมาะกับการเป็นทั้งแหล่งที่อยู่อาศัยและหากินของสัตว์น้ำ ทั้งเป็นแหล่งที่หลบภัยของพันธุ์ปลาในน้ำแล้งซึ่งจะมาหลบอาศัยอยู่และออกหากินอีกครั้งในน้ำ (สนิท ทองสง่า, 2548) ถ้าแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำถูกทำลายหมดไป จะเกิดอะไรขึ้นกับสายพันธุ์ปลาชนิดต่างๆ การลดลงของผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของคนที่ต้องจับปลาทำการประมง นับเป็นโครงการพัฒนาที่ไม่เป็นไปตามแนวทางความยั่งยืน

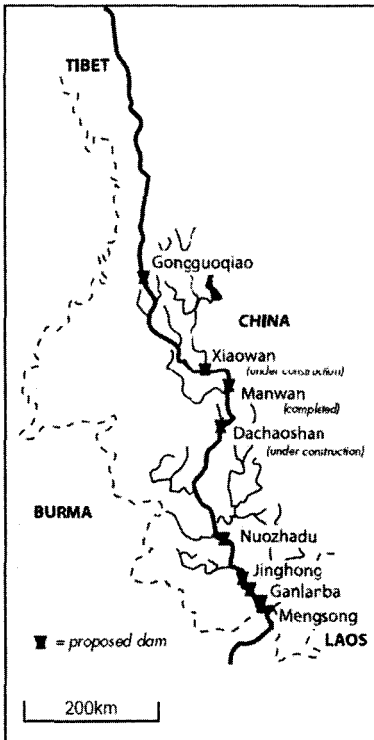
1.2 โครงการสร้างเขื่อนในลำน้ำโขงและการเปิดทางล้าเลียง

เขื่อนเก็บกักน้ำแห่งแรกที่สร้างปิดกั้นลำน้ำโขงได้แก่เขื่อนมันหวาน (Manwan) สร้างเสร็จในปีพ.ศ.2539 เขื่อนที่สองได้แก่ต้าเจ้าชัน (Dachaoshan) เริ่มสร้างในเดือนสิงหาคมปี พ.ศ. 2540 เสร็จสิ้นและเปิดใช้งานได้ในปี พ.ศ. 2546 และเขื่อนตัวที่สามได้แก่เขื่อนเซียวหวาน (Xiaowan) ราคา 2.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ กำลังการผลิตกระแสไฟฟ้า 4.2 ล้านกิโลวัตต์ ตามแผนนั้นจะเสร็จในปีพ.ศ.2555 สำหรับเขื่อนอื่นๆ มีแผนสรุปแสดงไว้ดังตารางที่ 1

แผนการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในจีนทั้งหมดนี้ จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อลุ่มน้ำอย่างไร จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน พืชพรรณ/สัตว์ป่า และระบบไหลเวียนของแม่น้ำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพียงใด รัฐบาลในประเทศลุ่มน้ำโขงตอนล่างทั้งไทย ลาว กัมพูชา และ เวียดนามต่างรู้สึกวิตกกังวล (The Sunday Times (Britain) May 6, 2001) การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการทำกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทว่าการตัดสินใจ

เกี่ยวกับโครงการนั้นปราศจากการมีส่วนร่วมจากสาธารณะ

ระยะทางจากบริเวณที่กำหนดไว้ว่าจะสร้างเขื่อน Mengsong ซึ่งอยู่ใกล้เขตแดนแขวงหลวงน้ำทาของลาว และดินแดนของพม่า ถึงบริเวณสูงขึ้นไปทางเหนือราว 1,200 กิโลเมตร คาดว่าป่าไม้ถูกตัดโค่นเป็นบริเวณกว้างขวางมาก เพื่อการทำไม้ (Logging) การสร้างเขื่อน สร้างถนน ชุมชน และเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีการปลูกยางพารา นอกจากนี้ แนวแม่น้ำโขง 250 กิโลเมตร ที่อยู่ในดินแดนพม่ามีการสร้างท่าเรือ สร้างถนนหลายสายเพื่อการขนส่งลำเลียงไม้ลงเรือไปมณฑลยูนนาน และนำสินค้าจากมณฑลยูนนานกลับเข้ามายังพม่า ป่าไม้จึงถูกทำลายมาก เป็นสาเหตุที่น่าเชื่อได้ว่าแหล่งตะกอนส่วนใหญ่มาจากแม่น้ำโขงตอนบน (สนธิ ทองสง่า, 2548)



รูปที่ 2 แผนการสร้างเขื่อนตลอดลำน้ำโขง (International Water Network, 2002)

ตารางที่ 1 สถานภาพและแผนการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงสายหลักของจีน

เขื่อน	ความสูง (เมตร)	กำลังการผลิต (เมกะวัตต์)	อพยพประชากรรวม (คน)	ความก้าวหน้า ของงาน	แล้วเสร็จ ในปีพ.ศ.
Manwan	126	1500	3513	แล้วเสร็จ	2539
Dachaoshan	110	1350	6054	แล้วเสร็จ	2546
Xiaowan	300	4200	32737	กำลังก่อสร้าง	2555
Jinghong	118	1500	2264	ศึกษาความ เป็นไปได้	2553
Nuozhadu	254	5000	23826	ศึกษาความ เป็นไปได้	2560
Gonguogiao	130	750	?	?	?
Ganlanba	?	150	?	?	?
Mengsong	?	600	?	?	?

(ดัดแปลงจาก Plinston and Daming, 2000)

1.3 องค์กรประสานงานการจัดการลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง

องค์กรเพื่อประสานงานการจัดการลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง เดิมมีชื่อว่า Mekong Committee เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2500 มีการทำข้อตกลงเพื่อจัดตั้ง คณะกรรมการเพื่อการสำรวจลำน้ำโขงตอนล่างประกอบด้วยประเทศ กัมพูชา ลาว ไทย และเวียดนามได้ มีหน้าที่ส่งเสริม ประสานงาน กำกับดูแล ควบคุม การวางแผน และสำรวจโครงการพัฒนาทรัพยากรน้ำในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง มีการประชุมรัฐสมาชิกเพียง 5 ครั้งในช่วงปีพ.ศ.2536-2537 โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Program, UNDP) สนับสนุน ต่อมาประเทศทั้งสี่ ได้ลงนามว่าด้วยความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืนเมื่อ 5 เมษายน พ.ศ. 2538 ที่เชียงราย ซึ่งทำให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission, MRC) ขึ้นมา แทนที่ มีภารกิจหลักเพื่อส่งเสริมและประสานงานด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ และทรัพยากรอันเกี่ยวเนื่องอื่นๆ อย่างยั่งยืน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิกและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยการส่งเสริมแผนงาน ยุทธศาสตร์และกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งจัดหาข้อมูลข่าวสารวิทยาศาสตร์และให้คำแนะนำด้านนโยบาย Mekong River Commission มีองค์ประกอบดังนี้

- คณะมนตรี (Council) ประกอบด้วย ตัวแทนระดับรัฐมนตรีจาก ประเทศสมาชิกประชุมอย่างน้อยปีละครั้งมีหน้าที่กำหนดนโยบาย ตัดสินใจ และให้แนวทางเกี่ยวกับโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิก และ พิจารณาข้อพิพาท มติของคณะมนตรีให้ถือเอาเสียงเอกฉันท์

- คณะกรรมการร่วม (Joint Committee) เป็นตัวแทนระดับอธิบดีกรม ประชุมปีละ 2 ครั้ง รับเอานโยบายของคณะมนตรีไปปฏิบัติ การจัดทำแผน พัฒนาลุ่มน้ำ คุ้มครองความสมดุลระบบนิเวศ โดยใช้เสียงเอกฉันท์

- สำนักเลขาธิการ (Secretariat)

สาระสำคัญของ ข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือการพัฒนา ลุ่มแม่น้ำ ไชงอย่างยั่งยืนเมื่อ 5 เมษายน พ.ศ.2538 มีดังนี้ (ผกาวรรณ จุฬามานี, 2547)

- ให้ความร่วมมือบนพื้นฐานของความเสมอภาคแห่งอำนาจอธิปไตย และบูรณาการแห่งดินแดนในการใช้และคุ้มครองทรัพยากรน้ำในลุ่มแม่น้ำไชง

- ร่วมมือจัดทำแผนพัฒนาลุ่มน้ำ เพื่อป้องกันการใช้น้ำในแม่น้ำไชง อย่างสูญเปล่า

- คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและความสมดุลของระบบนิเวศ

- ใช้น้ำในระบบแม่น้ำไชงอย่างสมเหตุสมผลและเป็นธรรม และรักษา ปริมาณการไหลของน้ำในแม่น้ำไชง

- ป้องกันและหยุดยั้งผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อระบบแม่น้ำไชง

การใช้น้ำในแม่น้ำไชงเพื่อการใดๆ ต้องเป็นไปตามความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำไชงอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2538 กล่าวคือ (ผกาวรรณ จุฬามานี, 2547)

- จะต้องใช้น้ำอย่างสมเหตุสมผลและเป็นธรรมตาม Article 5

-- จะต้องรักษาปริมาณการไหลของน้ำในแม่น้ำไชงให้เป็นที่ยอมรับ ได้ตาม Article 6

- การใช้น้ำของประเทศสมาชิกต้องเป็นไปตามกฎระเบียบการใช้น้ำ และ การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำตาม Article 26

Article 5 การใช้น้ำในระบบแม่น้ำไชงจะต้องมีการใช้อย่างสมเหตุสมผล และเป็นธรรม

ข้อ 1. ในลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขง เมื่อมีการใช้น้ำภายในลุ่มน้ำ และ
ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำจะต้องมีการแจ้ง (Notification) ต่อคณะกรรมการร่วม

ข้อ 2. ในแม่น้ำโขง แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

1. ฤดูน้ำมาก (wet season)

1.1 การใช้น้ำภายในลุ่มน้ำ ต้องมีการแจ้ง (Notification) ต่อคณะกรรมการร่วม

1.2 การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำต้องมีการหารือกันก่อน (prior consultation) เพื่อให้บรรลุข้อตกลงโดยคณะกรรมการร่วม

2. ฤดูแล้ง (dry season)

2.1 การใช้น้ำภายในลุ่มน้ำต้องมีการหารือกันก่อนเพื่อให้บรรลุข้อตกลงในคณะกรรมการร่วม

2.2 การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำต้องมีข้อตกลงเฉพาะ (specific agreement) เป็นรายโครงการโดยคณะกรรมการร่วม ก่อนการดำเนินการ

Article 6 การรักษาปริมาณการไหลของแม่น้ำโขง

ข้อ 1. ไม่ให้ต่ำกว่าปริมาณการไหลต่ำสุดของน้ำตามธรรมชาติรายเดือน
ที่เป็นที่ยอมรับได้ในแต่ละเดือนของฤดูแล้ง

ข้อ 2. ให้มีปริมาณการไหลย้อนกลับสู่ Tonle Sap ตามธรรมชาติที่ยอมรับได้ในฤดูน้ำมาก

ข้อ 3. ป้องกันไม่ให้อัตราเฉลี่ยการไหลสูงสุดรายวันเกินอัตราเฉลี่ยการไหลของน้ำตามธรรมชาติในฤดูน้ำหลากเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอุทกภัย

Article 26 การจัดทำกฎระเบียบการใช้น้ำและการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ

ข้อ 1. กำหนดกรอบเวลาสำหรับฤดูน้ำมากและฤดูแล้ง

ข้อ 2. กำหนดที่ตั้งสถานีอุทกวิทยา เพื่อกำหนดและรักษาปริมาณการไหลของน้ำ

ข้อ 3. กำหนดหลักเกณฑ์ เพื่อกำหนดปริมาณน้ำส่วนเกิน

ข้อ 4. ปรับปรุงกลไกในการควบคุมดูแลและการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำจากแม่น้ำโขง

2. ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับโครงการเขื่อน

2.1 ข้อเท็จจริงเรื่องเขื่อนขนาดใหญ่

เนื่องจากการคัดค้านการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่กันอย่างกว้างขวางทั่วโลก คณะกรรมการเขื่อนโลกจึงถูกก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2541 โดยความร่วมมือระหว่างธนาคารโลกและสหพันธ์สากลเพื่อการอนุรักษ์ (World Conservation Union, IUCN) เพื่อให้มีหน้าที่ทบทวนผลกระทบที่เกิดจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ และหาทางเลือกในการจัดการน้ำและพลังงาน ตลอดจนสร้างบรรทัดฐาน แนวทางและระดับมาตรฐานสากลในการวางแผน ออกแบบ ประเมินราคาก่อสร้าง ติดตามและประเมินผลงาน และรวมถึงการรื้อเขื่อนด้วย ซึ่งคณะกรรมการทั้ง 12 ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหลายด้านประกอบด้วยผู้แทนจากรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน นักสร้างเขื่อน องค์กรประชาชน คนรากหญ้า องค์กรธุรกิจ นักวิชาการ สมาคมอุตสาหกรรมและบริษัทที่ปรึกษาภารกิจของคณะกรรมการเขื่อนโลกสิ้นสุดลงในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 มีข้อเสนอแนะที่จัดพิมพ์เป็นรายงานขั้นสุดท้ายเรื่อง "เขื่อนกับการพัฒนา: กรอบคิดใหม่ในการตัดสินใจ" ออกเผยแพร่ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2543 มีข้อสรุปจากผลการเจรจาต่อรองและประณิประนอม เป็นจำนวนนับครั้งไม่ถ้วน บทสรุปนี้เป็นข้อความที่มีฐานความจริงที่ไม่มีข้อกังขาอีกต่อไปดังนี้ (ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, 2546)

1. เขื่อนได้สร้างประโยชน์ที่สำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อพัฒนาการของมนุษย์และประโยชน์ที่มีจากเขื่อนนั้นก็ยังมีมากมาย
2. ในหลายกรณีพบว่าผลประโยชน์เหล่านี้ต้องแลกมาด้วยการสูญเสียทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเกินกว่าจะรับได้ และผู้ที่ต้องแบกรับก็คือผู้คนที่ต้องถูกอพยพโยกย้าย ชุมชนที่อยู่ใต้เขื่อน ประชาชนผู้เสียภาษีอากร และที่สำคัญก็คือสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
3. การขาดซึ่งความเป็นธรรมในการแบ่งสรรผลประโยชน์ ทำให้ต้องหันมาทบทวนประโยชน์และคุณค่าของเขื่อนจำนวนมากที่สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการในเรื่องน้ำและพลังงานเมื่อเทียบกับทางเลือกอื่นว่าจะคุ้มค่าหรือไม่

4. หากเปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิที่เกี่ยวข้องและผู้ที่ต้องรับภาระความเสี่ยงจากทางเลือกต่างๆ ในการพัฒนาทรัพยากรน้ำและพลังงานเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เราจะพบเงื่อนไขสำหรับทางออกที่สร้างสรรค์ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

5. การเจรจาจะช่วยสร้างประสิทธิภาพของการพัฒนาแหล่งน้ำและพลังงานได้ โดยสามารถหยุดโครงการที่ไม่พึงประสงค์ตั้งแต่ระยะแรก พร้อมทั้งเสนอแนะทางเลือกที่ดีที่สุดเพื่อสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่างๆ ให้เห็นชอบร่วมกัน

จากผลการศึกษาของคณะกรรมการเขื่อนโลกพบว่าการสร้างเขื่อนทั่วโลกชะลอตัวลง โดยปัจจุบันเขื่อนทั่วโลกเป็นเขื่อนขนาดใหญ่ประมาณ 45,000 เขื่อน โดยช่วงที่มีการก่อสร้างเขื่อนมากที่สุดคือในทศวรรษที่ 1970 หรือระหว่างพ.ศ.2513-2522 โดยเฉลี่ยประมาณปีละ 5,400 เขื่อนทั่วโลก ปีต่อๆ มาได้ลดลงถึงร้อยละ 60

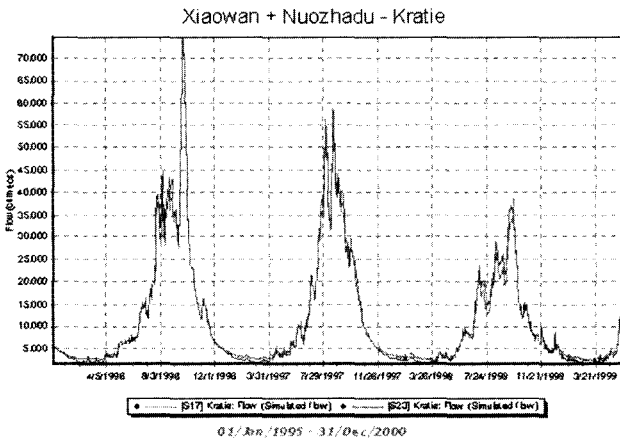
ผลการศึกษาของคณะกรรมการเขื่อนโลกยังพบว่า เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำมีแนวโน้มที่จะผลิตไฟได้ต่ำกว่าเป้าหมาย โดยร้อยละ 55 ของเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำสามารถผลิตไฟฟ้าได้ต่ำกว่าเป้าหมาย มีเพียง 1 ใน 4 ของเขื่อน 28 แห่งที่สามารถผลิตไฟฟ้าได้ตามเป้าหมายหรือมากกว่าเป้าหมายอันเนื่องมาจากการลงทุนเพิ่มในการปรับปรุงสมรรถนะกำลังผลิตติดตั้ง

ด้านการชลประทานนั้น เขื่อนขนาดใหญ่ที่ออกแบบมาเพื่อการชลประทานมักได้ผลต่ำกว่าเป้าหมาย จากการศึกษาเขื่อน 52 แห่ง สามารถส่งน้ำได้น้อยกว่าที่คาดการณ์ไว้หลังจากใช้งานได้เพียง 15 ปี โดยมีพื้นที่ชลประทานเพียงร้อยละ 75 ที่เป็นไปตามเป้าหมาย และมีส่วนในการพัฒนาการผลิตอาหารโลกได้เพียงร้อยละ 12-16 เท่านั้น

2.2 การจำลองการเปลี่ยนแปลงด้านอุทกวิทยาในแม่น้ำโขงหลังสร้างเขื่อน

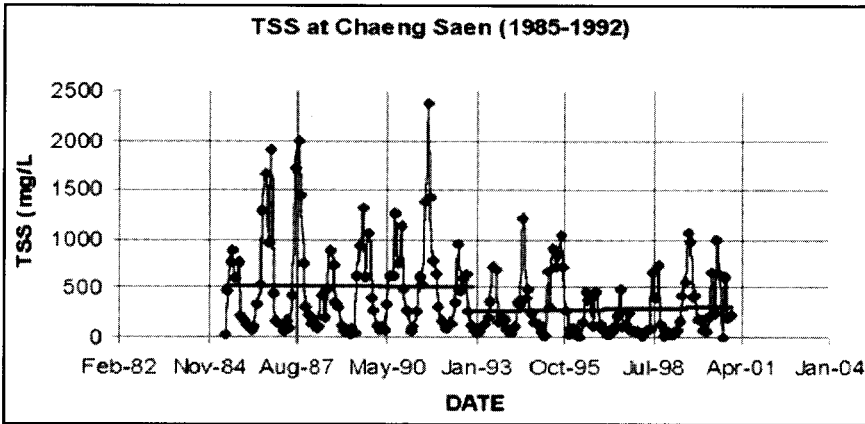
จากรายงานการทำสถานการณ์จำลอง (Simulation) เมื่อเขื่อน Xiaowan และ Nuozhado สร้างเสร็จ ณ สถานีวัดน้ำ Kratie ดังรูปที่ 3 เส้นกราฟน้ำท่า (hydrographs) สีเขียว แสดงสถิติปริมาณการไหลจริงของน้ำ

ตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ. 2538 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ส่วนเส้นสีแดงแสดง การจำลองอัตราการไหลหลังการสร้างเขื่อนทั้งสองแล้วเสร็จ พบว่าอัตราการ ไหลของน้ำในฤดูน้ำหลากจะลดลงร้อยละ 8 ร้อยละ 3 และร้อยละ 9 ในปี พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2541 (ค.ศ.1996 ค.ศ.1997 และ ค.ศ.1998) ตาม ลำดับ ซึ่งคิดเป็นปริมาณการไหลช่วงหน้าฝนเฉลี่ยลดลงถึง 1000-2000 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ตรงกันข้ามอัตราการไหลของน้ำในฤดูแล้งจะเพิ่มขึ้น ร้อยละ 26 ร้อยละ 34 ร้อยละ 42 และร้อยละ 31 ในช่วงฤดูแล้งปี พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2540 พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2542 ตามลำดับ ซึ่งคิดเป็นปริมาณการไหล ช่วงหน้าแล้งที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 500 - 600 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที (Mekong River Commission, 2547)



รูปที่ 3 กราฟน้ำท่าแสดงการเปลี่ยนแปลงอัตราการไหลของน้ำที่สถานี Kratie

ส่วนด้านตะกอนแขวนลอยทั้งหมด (Total Suspended Solids, TSS) ที่มากับลำน้ำ ตรวจวัด ณ สถานีเชียงแสน พบว่าลดลงอย่างชัดเจนมาก หลังจากระยะการเริ่มเก็บกักน้ำของเขื่อน Manwan ในช่วงก่อนปีพ.ศ.2539 ดังแสดงการเปลี่ยนแปลงไว้ในรูปที่ 4 ตะกอนเหล่านี้หมายถึงความอุดม สมบูรณ์ของแร่ธาตุอาหารที่มากับน้ำที่จะไหลสู่ตอนล่างอีกจำนวนมหาศาล ต่อปี



รูปที่ 4 การลดลงของตะกอนแขวนลอยทั้งหมดในลำน้ำโขงหลังเขื่อน Manwan เริ่มเก็บกักน้ำ

คาดว่าหลัง พ.ศ.2560 เมื่อเขื่อนทั้ง 8 เขื่อน ในมณฑลยูนนานสร้างเสร็จ ฤดูฝน น้ำส่วนหนึ่งหลายพันล้านลูกบาศก์เมตร จะต้องถูกกักเก็บเอาไว้ผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งจะเป็นเหตุให้ปริมาณการไหลและระดับน้ำในฤดูฝนลดต่ำลง พื้นที่ลุ่มน้ำทางตอนล่างของเขื่อนที่เคยท่วมในฤดูฝน อาจไม่ท่วมหรือท่วมน้อยลง กระทบต่อแหล่งวางไข่ หาดอาหารของสัตว์น้ำ ตะกอนอินทรีย์และอินทรีย์วัตถุซึ่งเป็นปุ๋ยแก่แพลงก์ตอนพืช สาหร่าย และพืชน้ำ และเป็นอาหารของสัตว์กลุ่ม detritus feeder ส่วนใหญ่จะถูกเก็บกักไว้เหนือเขื่อนส่วนน้อยที่ไหลมากับน้ำในช่วงเดินเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า ดังนั้นความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำในลุ่มน้ำโขงตอนล่างก็จะลดลงและผลผลิตสัตว์น้ำก็จะลดลงด้วยในที่สุด (สนธิ ทองสง่า, 2548)

2.2 หลักกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง (Customary International Law)

มีหลักกฎหมายระหว่างประเทศบางประการที่สำคัญที่พิจารณาแล้วเห็นว่าแม้ว่าจะยังมีได้นำมาใช้ในขณะนี้ก็ตามด้วยเหตุผลนานับประการ ตั้งแต่การรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน สถานการณ์แม่น้ำโขงเองใน

ปัจจุบัน ตลอดจนการค้ำการพวณชยระหวางประเทศที่มีจันเป็นผู้มีบทบาทอย่างยงในอนนุภมภาคนี้ในขณะนี แต่หากมิได้นำเสนอไว้แล้ว อาจเป็นการนงนอนใจหรือเกิดความเสยหายได้ ควรที่จะได้รายงานสรูปเพื่อใหรับทราบไว้เบื้องต้น กล่าวคือ:

ตามหลักจารีตประเพณีในกฎหมายระหวางประเทศนั้น ได้กำหนดให้รัฐมีสิทธิอธิปไตย (Sovereignty) ในการใช้ทรัพยากรของตนเองอย่างเต็มที่ แต่ต้องระมัดระวังไม่ให้กิจกรรมนั้นๆ ส่งผลกระทบต่อรัฐอื่น ซึ่งหลักการนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และได้รับการยืนยันเป็นหลักการข้อที่ 21 ของคำประกาศกรุงสตลือกโฮล์ม (the Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment) ในปี ค.ศ.1972 ดังนี้

ตามกฎบัตรสหประชาชาติและหลักกฎหมายระหวางประเทศแล้ว รัฐมีสิทธิอธิปไตยที่จะแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของตนตามแนวนโยบายของตนเอง และยงต้องมีความรับผิดชอบที่จะทำให้นันใจได้ ว่ากิจกรรมต่างๆ ภายในขอบเขตอำนาจทางกฎหมายและการควบคุมของตนเอง จะไม่ก่อให้เกิดความเสยหายแก่รัฐอื่น หรือต่อบริเวณอื่นที่อยู่นอกเขตรัฐ (กอบกุล ราชะนาคร, 2541 อ้างถึง UN Doc. A/CONF/48/14, reprinted in 11 International Legal Materials (I.L.M) (1972))

หลักการดังกล่าวได้รับการรับรองอีกครั้งในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัคฒนา (United Nations Conference on Environment and Development, UNCED) ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี ค.ศ.1992 และถูกบรรจุไว้ในอนุสัญญาพหุภาคีทางด้านสิ่งแวดล้อมอีกหลายฉบับ รวมทั้งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและอนุสัญญาว่าด้วยการเปลียนแปลงภูมิอากาศ (กอบกุล ราชะนาคร, 2541 อ้างถึง UN Doc. A/CONF.151/5/Rev1, 13 June 1992 reprinted in 31 I.L.M.(1992) 874)

หลักการดังกล่าวเรียกว่า Due Diligence หรือ Principle of Good Neighborliness กล่าวโดยสรุปคือ ทุกๆ รัฐมีหน้าที่ ที่จะไม่ยินยอมให้ดินแดนของตนถูกใช้ในลักษณะที่ละเมิดต่อสิทธิของรัฐอื่น กล่าวคือ รัฐไม่อาจใช้อำนาจอธิปไตยของตนเองได้โดยไม่มีขีดจำกัด หรือโดยไม่ต้องคำนึงว่า

กิจกรรมของตนเอง จะส่งผลกระทบต่อเพื่อนบ้านหรือไม่อย่างไร

ซึ่งตรงกับหลักว่าด้วยการกำหนดหน้าที่ในการร่วมมือกันของประเทศเพื่อนบ้าน (Duty to Co-operate) กรณีที่รัฐมีโครงการที่จะมีกิจกรรมใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประเทศเพื่อนบ้าน ต้องมีการปรึกษาหารือ (Consultation) หรือการเจรจา (Negotiation) ให้รัฐอื่นที่จะได้รับผลกระทบทราบ ถือเป็นเพียงหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ แต่มิได้ให้สิทธิแก่รัฐอื่นในการยับยั้ง (กอบกุล ราชอาณาจักร, 2541)

หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำระหว่างประเทศยังได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรน้ำที่ใช้ร่วมกันระหว่างรัฐสองรัฐขึ้นไป ว่าควรจะต้องพิจารณาระบบลุ่มน้ำทั้งระบบ มากกว่าที่จะมองเฉพาะส่วนที่เป็นแม่น้ำ ลำน้ำ หรือทะเลสาบระหว่างประเทศ การมองการจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบ จะครอบคลุมถึงลำน้ำสาขาของแม่น้ำระหว่างประเทศ ทะเลสาบ ระบบน้ำใต้ดิน และทางน้ำที่เชื่อมต่อกันในบริเวณลุ่มน้ำทั้งหมด หลักนี้ยอมรับกันนับแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา (กอบกุล ราชอาณาจักร, 2541)

หลักสิทธิการใช้น้ำอย่างยุติธรรม (Equitable Utilisation) ได้รับการยอมรับมากที่สุดในปัจจุบัน หลักนี้ถือว่าลำน้ำระหว่างประเทศเป็นทรัพยากรร่วมกัน รัฐริมฝั่งแม่น้ำมีสิทธิที่จะได้รับส่วนแบ่งอย่างยุติธรรม ต้นกำเนิดหลักการนี้มาจากคำวินิจฉัยของศาลโลกในคดีแม่น้ำโอเดอร์ (River Oder Case) ในปี พ.ศ. 2472

คำวินิจฉัยของศาลโลกในคดี River Oder Case (ค.ศ. 1929) กล่าวว่าไว้ว่ากรณีน้ำไหลผ่านดินแดนของรัฐมากกว่าหนึ่งรัฐให้ถือว่ารัฐริมฝั่งแม่น้ำทั้งหมดมีผลประโยชน์และใช้สิทธิร่วมกันในการใช้แม่น้ำทั้งสายเพื่อการคมนาคมทางเรือ รัฐที่อยู่เหนือน้ำมิได้มีสิทธิเหนือกว่ารัฐอื่นที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำสายเดียวกันในการใช้แม่น้ำนั้น เป็นกรณีพิพาทระหว่างฝ่ายที่ 1 คือ เยอรมนี เดนมาร์ก ฝรั่งเศส อังกฤษ สวีเดน และเชคโกสโลวาเกีย กับฝ่ายที่ 2 คือ โปแลนด์ ในเรื่องอำนาจทางกฎหมายของคณะกรรมการระหว่างประเทศที่ดูแลแม่น้ำ Oder

ศาลโลกตัดสินว่าอำนาจของคณะกรรมการขยายเข้าไปถึงแม่น้ำ

สาขาของแม่น้ำ Oder คือ Warthe และ Netze ซึ่งตั้งอยู่ในดินแดนของโปแลนด์ (กอบกุล ราชอาณาจักร, 2541 อ้าง Permanent Court of International Justice (P.C.I.J) 1929, series A, No.23, Series C, No.17 (II)) ซึ่งวันหนึ่งข้างหน้าไม่แน่ เหมือนกันว่าไทยเราจะต้องใช้และต้องเตรียมศึกษาประเด็นกฎหมายดังกล่าว กันไว้บ้างหรือไม่

2.3 สถานการณ์ระบบนิเวศของกลุ่มน้ำโขง

ลุ่มน้ำโขงตอนบนมีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงและหุบเขาลึก ด้วยสภาพภูมิอากาศ และภูมิประเทศ ที่มีความซับซ้อนนี้ ทำให้มีความเหมาะสมสำหรับพืชและสัตว์นานาชนิด และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ส่วนลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้น ผลผลิตที่ได้จากทรัพยากรพื้นที่ชุ่มน้ำ (wetland resources) นับว่าสูงมากประมาณว่าถึง 2 ล้านตันต่อปีเฉพาะจากการจับปลาและผลผลิตจากแหล่งนิเวศน้ำ อีกประมาณ 32 ล้านตันของข้าวต่อปี ยังไม่นับรวมผลผลิตอื่นๆ อีกมากมาย พบสัตว์เลื้อยลูกด้วยนม 800 ชนิด นก 2,800 สายพันธุ์ปลา 1,500 สายพันธุ์ และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำอีก 250 สายพันธุ์ สัตว์เลื้อยคลาน 650 สายพันธุ์ ยังไม่นับรวมสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง นับได้ว่าทรัพยากรพื้นที่ชุ่มน้ำในลุ่มน้ำโขงมีความสำคัญสูง (Mekong River Commission, 2548)

ลุ่มน้ำโขงในส่วนพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงขนาดใหญ่ในฤดูฝนมีอยู่หลายแห่ง ที่สำคัญเช่น ทะเลสาบเขมร (Le Grand Lac of the Mekong = Cambodia's Great Lake พื้นที่ลุ่มน้ำมูน - ซี สงคราม เป็นต้น มีความหลากหลายของพันธุ์ปลา 900 - 1,200 ชนิด (Horne and Gold man, 1964; Rainboth, 1996) ทุกปีในฤดูฝนปลาแม่น้ำโขงนับร้อยชนิด อพยพขึ้นไปผสมพันธุ์วางไข่ เลี้ยงตัวอ่อน และหาอาหาร ทางตอนเหนือของแม่น้ำโขงและในลำน้ำสาขา ตลอดทั้งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำต่างๆ

หน้าแล้งช่วงน้ำลดปลาจำนวนหนึ่งที่รอดจากการถูกจับอพยพลงไปอาศัยอยู่ตามวังลึก (deep pools) ในแม่น้ำโขงหรือฤดูฝนหน้า จึงอพยพกลับขึ้นไปผสมพันธุ์วางไข่ เช่นนี้ทุกปี ช่วงน้ำลดน้ำจากลำน้ำสาขาและพื้นที่ลุ่มแม่น้ำยังได้พัดพาเอาตะกอนดิน แร่ธาตุ สารอาหารและอินทรีย์วัตถุทั้งที่มีขนาด

ใหญ่ ละเอียด และในรูปสารละลายลงไปในแม่น้ำโขงอีกด้วย Mekong River Commission (2548) ประเมินว่าผลผลิตสัตว์น้ำจากแม่น้ำโขงตอนล่าง มีประมาณ 1.5 - 2 ล้านตันต่อปี โดยร้อยละ 15 มาจากการเพาะเลี้ยงแตกต่างจากการศึกษาของชานาญ พงษ์ศรี (2548) ซึ่งประเมินว่าในแต่ละปีมีผลผลิตสัตว์น้ำจากแม่น้ำและแหล่งน้ำท่วมตามธรรมชาติถึง 3 ล้านตัน ผลผลิตจากอ่างเก็บน้ำอีกประมาณ 375,000 ตัน และจากการเพาะเลี้ยงอีก 375,000 ตัน

นอกจากนี้ยังมีพืชผักจากการปลูกตามริมตลิ่ง (river bank garden) ในช่วงฤดูน้ำลด และจากการเสาะแสวงหาจากแหล่งน้ำธรรมชาติอีกปีละเป็นร้อยตัน ดังนั้นลุ่มแม่น้ำโขงจึงเป็นลุ่มน้ำโขงที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารสำคัญแห่งหนึ่งของโลก

ด้านสถานการณ์ปลาน้ำจืดในแม่น้ำโขงนั้น เมื่อร้อยกว่าปีที่แล้ว Chevey (1930 อ้างถึง Pavie, 1904) ในแม่น้ำโขงเขตประเทศกัมพูชา และสปป. ลาว แขวงเวียงจันทน์ และหลวงพระบาง และประเทศไทยฝั่งตรงข้ามจับปลาน้ำจืดด้วยเจริญพันธุ์ได้ปีละหลายพันตัวก่อนปีพ.ศ.2493 แหล่งแพร่กระจายของปลาน้ำจืดมีตลอดลำแม่น้ำโขงตอนล่าง

ใน พ.ศ. 2523 แหล่งแพร่กระจายของปลาน้ำจืดลดลง พบเฉพาะในภาคเหนือของประเทศไทยที่จังหวัดเชียงรายและที่บริเวณแม่น้ำโขงใกล้กรุงเทพมหานครในแม่น้ำทะเลสาบ และในทะเลสาบเขมร (Hogan, et al., 2004) สำหรับในประเทศไทย ในอำเภอเชียงของ-เชียงแสน จับปลาน้ำจืดมานานไม่ต่ำกว่า 80 ปี ในช่วง พ.ศ. 2533 จับได้ 65 ตัว หลังจาก พ.ศ. 2533 จำนวนปลาน้ำจืดที่จับได้ลดน้อยติดต่อกันทุกปี พ.ศ. 2543 จับได้ 2 ตัว พ.ศ. 2544 - 46 จับไม่ได้เลย พ.ศ. 2547-48 จับได้ 7 ตัว และ 3 ตัว ตามลำดับ สนิท ทองสง่า (2548) รายงานว่า ใน พ.ศ. 2543 จับปลาน้ำจืดในแม่น้ำสงครามได้ 5 ตัว น้ำหนักตั้งแต่ 5.8 - 166 กิโลกรัม สนิท ทองสง่า (2548) ทำการสัมภาษณ์คนจับปลาในอำเภอเชียงแสน เชียงของ และเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ทุกรายได้คำตอบตรงกันว่าปลาที่จับได้ในปัจจุบันลดน้อยกว่าเดิมมาก ขนาดของปลาที่จับได้ก็เล็กลงด้วย ตรงกับการสัมภาษณ์ชาวลาวที่ทำกรประมงใกล้น้ำตกลีผี (Lee Pee Waterfall) แขวง

จำปาสัก ใกล้เคียงแดนประเทศกัมพูชาของ Roberts (1993) ได้ข้อสรุปว่า ความชุกชุมของปลาลดน้อยลงคือในปี พ.ศ. 2536 จับได้ราวร้อยละ 20 ของปลาที่เคยจับได้ในปีพ.ศ. 2513

อาบ นคะจัดและสนท ทองสง่า (2546) ยังรายงานด้วยว่า เมื่อ 70-80 ปีที่แล้ว ลุ่มน้ำสงครามในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขงสายหนึ่ง มีปลาชุกชุมมาก ทอดแห 3-4 ชั่วโมงได้ปลาเต็มลำเรืออีโปง มีน้ำหนักรวม 100-150 กิโลกรัม โดยคัดเลือกเอาเฉพาะปลาขนาดใหญ่ ปลาขนาดเล็กได้ปล่อยน้ำไป แต่ในปัจจุบันความชุกชุมของปลาในลุ่มน้ำสงครามเหลือน้อยมาก ผลจากการสูมตัวอย่างปลาจากเครื่องมือปลาประเภทกุดและโตงที่จุดต่างๆ ตามหมู่บ้านในเขตลุ่มน้ำสงครามในระหว่างปี พ.ศ. 2543-44 โดยนักวิชาการหน่วยทรัพยากรสัตว์น้ำ กรมประมง รายงานว่า ปลาที่จับได้ร้อยละ 70-80 เป็นปลาขนาดเล็กใช้ทำปลาร้า ส่วนปลาขนาดกลางขนาดใหญ่ จำหน่ายเป็นปลาสดใช้บริโภค ต้มแกง มีรวมกันร้อยละ 20-30 ของน้ำหนักรวม ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการจับปลาในทะเลสาบเขมรซึ่งร้อยละ 90 ของน้ำหนักเป็นปลาเกรด 3 (ปลาขนาดเล็ก) ใช้ทำปลาร้า น้ำปลา และเป็นเหยื่อเลี้ยงปลาในกระชัง ปลาเกรด 1 และเกรด 2 มีเพียงร้อยละ 10 จำหน่ายเพื่อการบริโภค (FAO, 1994)

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปริมาณปลาในลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong) ลดลง ได้แก่ การจับสัตว์น้ำโดยเครื่องมือและวิธีการที่ผิดกฎหมาย การจับสัตว์น้ำ ในฤดูวางไข่ การจับสัตว์น้ำบริเวณแม่น้ำโขงติดต่อกับลำน้ำสาขา เช่น ปากแม่น้ำ สงครามในฤดูปลาอพยพวางไข่ รวมทั้งการจับสัตว์น้ำในแหล่งอยู่อาศัยในช่วงหน้าแล้ง (dry season refuge) ที่มารอเวลาผสมพันธุ์วางไข่ในฤดูฝนหน้า แต่ต้องมาถูกจับเสียก่อน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลง ตัวอย่างเช่นการจับสัตว์น้ำบริเวณคอนผีหลง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในฤดูแล้งเป็นต้น (สนท ทองสง่า, 2548)

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1 นโยบายแม่น้ำเพื่อสันติภาพ การพัฒนา และความมั่นคง

การกักเก็บน้ำและผันน้ำจากแม่น้ำระหว่างประเทศนั้น นำมาซึ่งความขัดแย้งทั้งระหว่างประเทศและภายในประเทศ การไกลเกลี่ยในกรณีผันน้ำหรือสร้างเขื่อนจึงต้องอาศัยความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์

การใช้ทรัพยากรและการจัดการทรัพยากรเป็นประเด็นข้อตกลงระหว่างรัฐที่จะนำมาสู่การเสริมสร้างความร่วมมือและสันติภาพบนพื้นฐานของการได้มาซึ่งประโยชน์ร่วมกันในระดับภูมิภาค

แนวทางดังกล่าวนี้ ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงจุดยืนที่สำคัญ จากการมุ่งจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ไปสู่การแบ่งปันกันใช้แม่น้ำและการแบ่งปันผลประโยชน์นานาประการ ซึ่งรัฐคู่กรณีมักจะกำหนดขอบเขตและเนื้อหาในการเจรจาตกลงอยู่เสมอ

การที่จะฟื้นฟูแม่น้ำนานาชาติสายนี้ไว้ได้นั้น สมควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทั้งสองฝั่งน้ำมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ หวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองให้แพร่หลายมากขึ้น กำหนดชนิดและขนาดเครื่องมือจับสัตว์น้ำตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด งดจับปลาที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ เช่น ปลาบึก เทพา กระโทง ฯ กำหนดให้แหล่งที่พักอาศัยในฤดูแล้งของสัตว์น้ำ เช่น แก่งคอนผีหลง เป็นเขตรักษาพืชพรรณสัตว์น้ำ เป็นต้น เพื่อให้ราษฎรในลุ่มน้ำได้มี สัตว์น้ำ สำหรับบริโภคสืบต่อไปอย่างยั่งยืน (สนธิ ทองสง่า, 2548)

รัฐบาลของชาติริมฝั่งแม่น้ำนี้ จะต้องให้ความสำคัญ ความจริงจัง ในสร้างแม่น้ำโขงให้เป็นแม่น้ำแห่งสันติภาพ ความสงบสุข บนพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นธรรม

3.2 หลักการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สุเมธ ตันติเวชกุล (2548) สรุปหลักการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้อย่างเข้าใจโดยง่าย ว่าการพัฒนาของพระองค์ทรงหมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคง มีความเจริญ..." ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้ว่า การพัฒนาควรจะต้องค่อย

ทำทีละเล็กทีละน้อย ค่อยเป็นค่อยไปหรือเป็นขั้นเป็นตอน มิใช่กระทำเพียงเพราะความต้องการของผู้พัฒนาเท่านั้น

"...การพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างให้เจริญขึ้นนั้นจะต้องสร้างขึ้นจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ก่อนทั้งสิ้น ถ้าพื้นฐานไม่ดีหรือคลอนแคลนบกพร่องแล้วที่จะเพิ่มเติมเสริมต่อให้เจริญดีขึ้นไปอีกนั้นยากนักที่จะทำได้ จึงควรเข้าใจให้แจ่มชัดว่านอกจากจะมุ่งสร้างความเจริญแล้วยังจะต้องพยายามรักษาพื้นฐานให้มั่นคงไม่ บกพร่องพร้อมๆ กันด้วย..."

"...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป..."

การพัฒนาไม่ใช่การสร้างสิ่งใหม่เพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการรักษาสิ่งที่ดีที่มีอยู่แล้วให้คงอยู่ด้วย โดยทรงมีพระราชดำรัสว่า "...นอกจากการสร้างสิ่งใหม่ ยังมีการรักษาความเจริญที่มีอยู่แล้วอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นภาระสำคัญเหมือนกัน ทุกคนจะละเลยมิได้..." การพัฒนาตามแนวพระราชดำริจึงมีความหมายซึ่งครอบคลุมทั้งสองด้าน คือ การสร้างสิ่งใหม่ที่ดีและการรักษาสิ่งที่ดีที่มีอยู่แล้วให้คงอยู่ต่อไป

"การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศตามสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วย โดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง..."

การพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยึดถือสภาพความเป็นจริงของภูมิประเทศ ทั้งในด้านพื้นที่ดินและด้านสังคมวิทยาที่เกี่ยวกับนิสัยใจคอ อหิวาต์ของคนในพื้นที่พัฒนา เป็นต้น เป็นหลัก โดยทรงเน้นว่าจะพัฒนาอะไร หรือจะทำการอะไรนั้น ขอให้ยึดหลักการสำคัญ คือ ให้สอดคล้องกับภูมิ

สังคม

ภูมิ หมายถึง ลักษณะของภูมิประเทศ ซึ่งก็คือสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวเรานั้นเอง หรือจะพูดแบบชาวบ้านก็คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ นั้นเอง เพราะสภาพภูมิประเทศของเรานั้นอาจจะมีส่วนคล้ายคลึงกับประเทศเพื่อนบ้านบ้าง แต่ถ้าข้ามไปฝั่งประเทศลาว ลักษณะธรรมชาตินั้นอาจจะไม่เหมือนกัน แนวฝนต่างๆ นั้นอาจจะมาในฤดูกาลที่ไม่สอดคล้องกัน หรือแม้แต่ประเทศประเทศไทย ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน ก็ยังมี ภูมิ ที่ไม่เหมือนกัน เช่นทางเหนือเป็นภูเขา ทางใต้เป็นพรุ ภาคกลางเป็นที่ราบลุ่ม ส่วนทางอีสานเป็นที่ราบสูงแห้งแล้ง เป็นต้น

สังคม หมายถึง มนุษย์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ แม้จะเป็นคนไทยด้วยกัน อยู่ในประเทศเดียวกัน แล้วอย่างน้อยก็จะคิดเหมือนกันหมด หรือว่าตัดสินใจในกรณีที่เกิดขึ้นต่อสิ่งที่อยู่ข้างหน้าในลักษณะเหมือนกันหมด เช่น คนอยู่ทางเหนือ อยู่ทางใต้ เหตุการณ์ๆ หนึ่งที่เผชิญอยู่นั้นก็อาจจะตัดสินใจไม่เหมือนกันได้ เพราะเขาตัดสินใจไปตามวัฒนธรรม ค่านิยมทางสังคม สิ่งแวดล้อม ประเพณี การอบรมบ่มฝังมา เขาก็ต้องตัดสินใจไปตามนั้น และหากไปเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้วความแตกต่างก็ยิ่งมากขึ้นเป็นทวีคูณ เพราะฉะนั้นแนวคิดในการพัฒนาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้น คือ ให้คำนึงถึง 2 สิ่ง ได้แก่ ภูมิและสังคม อยู่ตลอดเวลา อย่าไปเปลี่ยนแปลง แปรสภาพหรือทำให้ความเป็นมนุษย์หรือภูมิประเทศตรงนั้นได้เสียไปซึ่งถือว่าเป็นหลักการสำคัญ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2548) หลักการดังกล่าวน่าจะได้นำมาใช้กับโครงการพัฒนาให้กว้างขวางอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

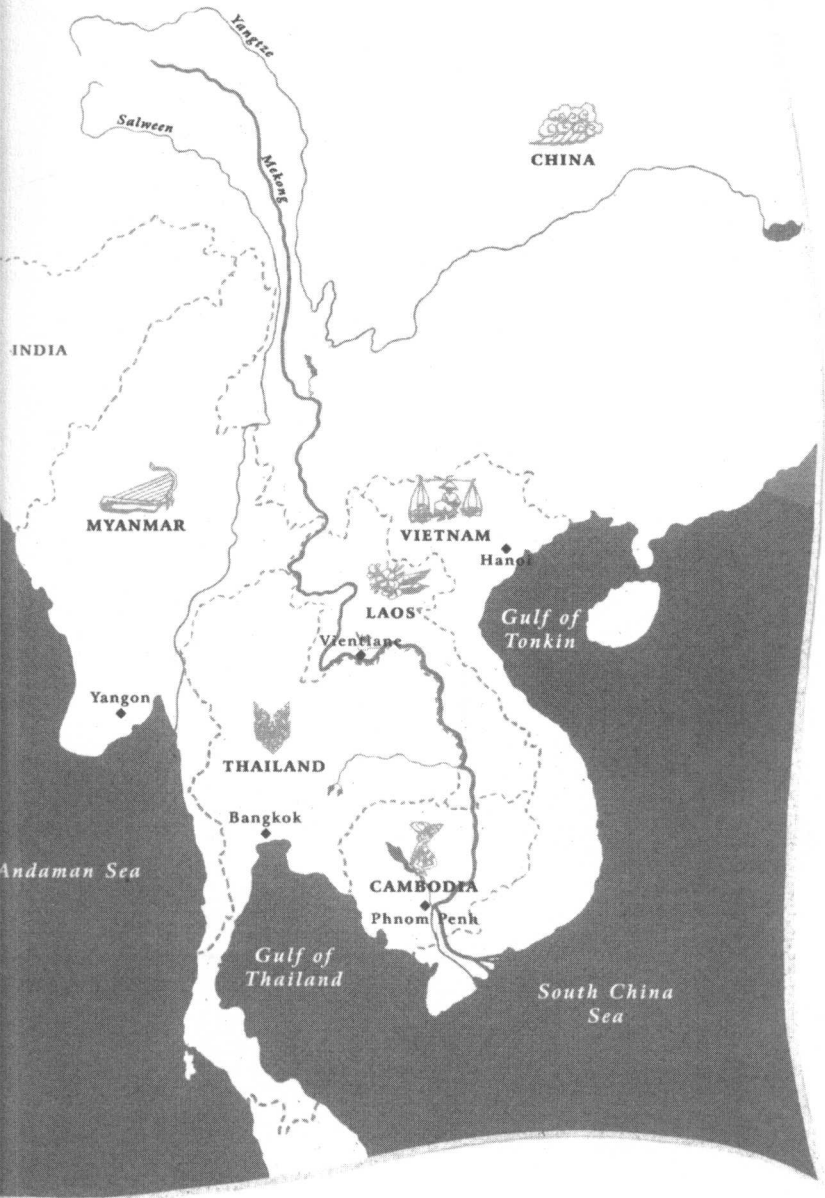
- กอบกุล ราชเนากร (2541). **กฎหมายกับการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำโขง**. สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย ร่วมกับศูนย์เศรษฐกิจและเทคโนโลยี มณฑลยูนนาน. โครงการศึกษาการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำโขงไทย-ยูนนาน เล่มที่ 2: ภาคเหนือตอนบน.
- ชวลิต วิทยานนท์ (2548). ปลายกับชุมชนในลุ่มสาละวินและแม่น้ำโขง. กรุงเทพมหานคร World Wildlife Fund ประเทศไทย. (power point นำเสนอในคณะอนุกรรมการความมั่นคงของฐานทรัพยากรวุฒิสภา)
- ชำนาญ พงษ์ศรี (2548). ลุ่มน้ำโขง: ในน้ำยังมีปลา ถ้าเข้าใจ, **วารสารนที ส.ม.ก. สัมพันธ์** ตุลาคม-ธันวาคม: 5-9.
- ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ (2546). **คู่มือประชาชน เขื่อนกับการพัฒนา: กรอบคิดใหม่ในการตัดสินใจโครงการขนาดใหญ่** เครื่องขยายเฟืองวางแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (RWESA) และเครื่องขยายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEARIN)
- ผกาพรรณ จุฬามณี (2547). **ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน**. ส่วนงานคณะกรรมการลุ่มแม่น้ำโขง สำนักประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ กรมทรัพยากรน้ำ.
- สนธิ ทองสง่า (2548). **ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปริมาณปลาในลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong) ลดลง**. เสนอเป็นส่วนหนึ่งของรายงานของคณะกรรมการความมั่นคงของฐานทรัพยากรในคณะกรรมการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา
- สุเมธ ตันติเวชกุล (2548). **การพัฒนาตามภูมิสังคมไทย** นสพ.บ้านเมือง ฉบับวันจันทร์ที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2548 หน้า 12
- อาบ นคะจิต และสนธิ ทองสง่า. 2546. โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่น้ำท่วมลุ่มน้ำสงคราม (Rehabilitation and Conservation of the Songkham Floodplain) (ฉบับร่าง) เพื่อพิจารณาจัดเป็นโครงการเฉลิมวโรกาสที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดำเนินกิจกรรมมาครบ 60 ปี ณ วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2546, กรุงเทพฯ. (อัดสำเนา), 124 หน้า.
- Chevey, P. 1930. Sur un nouveau silure geant du bassin du Mekong *Pangasianodon gigas* nov.g.,nov.sp.Bull.Soc.Zool.Fr. 55:536-542.
- Dyson, M., Bergkamp, G., and Scanlon, J. (2003). *Flow. The essentials of environmental flows*. IUCN.
- FAO. 1994. Cambodia: rehabilitation and development needs of the fishery sector. FAO Fish. Cir. No. 873. FAO, Rome.
- Hogan, Z.S., P.B. Moyle, B.May, J.V. Zanden and I.G.Baird. 2004. The Imperiled Giants of the Mekong, Ecologists struggle to understand- and protect Southeast Asia's large migratory catfish. *American Scientist* 92: 229- 237.
- Home, A.J. and C.R. Goldman (1994). *Limnology*. 2nd ed. McGraw-Hill, Inc., New York.
- International Water Network (2002). *China's Upper Mekong Dams Endanger Millions Downstream*, Berkley, CA.
- Mekong River Commission (2548). *Wetlands in the Environment Programme, A Power point presentation at Mekong Annual Technical Meeting, Seam Reap, 2-3 November, Cambodia.*

Mekong River Commission (2547). Scenarios to Strategies: Using Information for Decision Support Framework, DSF. A power point presentation at Joint Committee Meeting for Basin Development Plan. Annual Technical Meeting, Seam Reap, 2-3 November, Cambodia.

Plinston, D. and He Daming (2000). "Water Resources and Hydropower in Lancang River Basin". Final Report of ADB TA-3139 Policies and Strategies for Sustainable Development of The Lancang River Basin. Asian Development Bank. Manila.

Rainboth, W.J. (1996). Fishes of the Cambodian Mekong. FAO, Rome.

River System of The World (2005). Available: <http://www.rev.net/~aloe/river/>. Accessed 26 December 2005





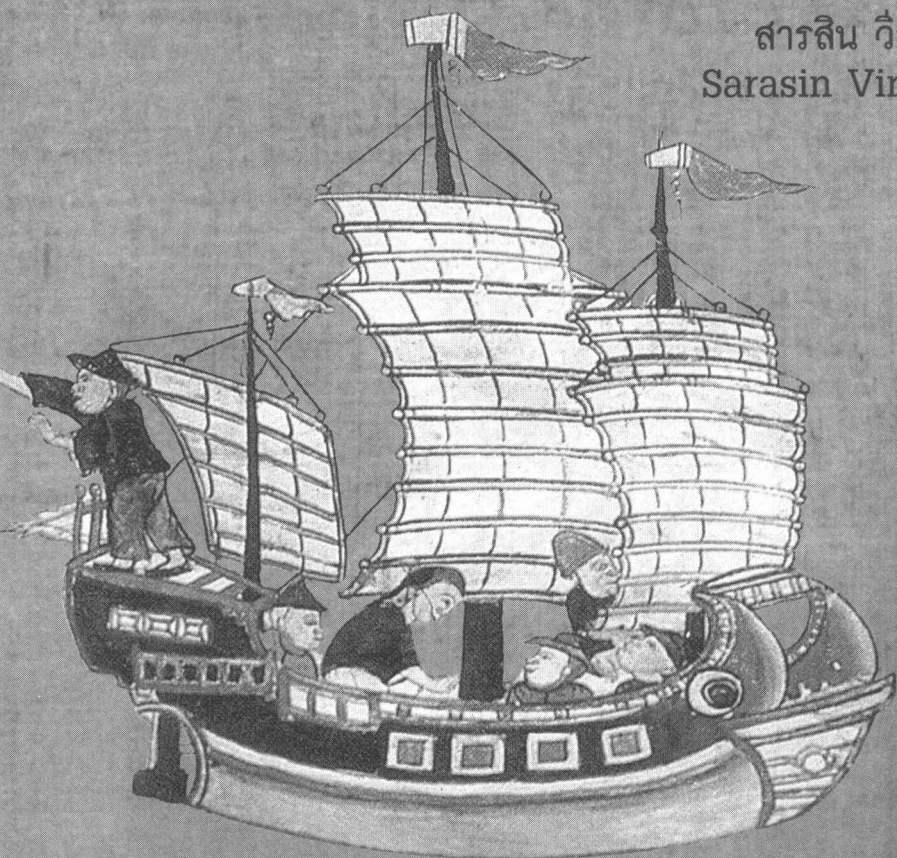
Tribute and Prof

Sino-Siamese Trade 1652-1

นตติ ปณตสมา อากา
แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี

จิมก้องและกำ การค้าไทย-จีน 2196-2

สารสิน วีร
Sarasin Vir



บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กัณฐิกา ศรีอุดม
ผู้แปล : พรรณงาม เน่าธรรมสาร, รังษิ์ ชันโสภา, สมาพร แลคโซ



ทัศนศึกษา

ลุ่มน้ำโขง : วิกฤติ การพัฒนา และทางออก

The Mekong Basin: Crisis - Development - Alternatives

วันศุกร์ที่ 27 - วันเสาร์ที่ 28 มกราคม 2549

27 มกราคม 2549 ทนงคายน - เวียงจันทน์ (อาหารกลางวัน, เย็น)

ท่าน**สะพานมิตรภาพไทย-ลาว** เคลียร์เอกสารข้ามสะพานไปฝั่งสาธารณรัฐประชาชนลาว
เคลียร์เอกสารที่ตรวจคนเข้าเมืองลาว

เดินทางเข้านครเวียงจันทน์ (ระยะทาง 24 กม.)

วัดสี่เมือง คารวะเจ้าแม่สี่-หลักเมืองเวียงจันทน์

อนุสาวรีย์พระเจ้าสีสว่างวง เจ้ามหาชีวิตองค์สุดท้าย

ตลาดเช้า ซื้อสินค้าที่ลดกรรมลาวทั้งผ้าไหม-เครื่องเงิน

ตลาดจีน สินค้ามาจากจีนมากมาย

รับประทานอาหารกลางวันใน **นครหลวงเวียงจันทน์**

หอพระแก้ว ที่เคยประดิษฐานพระแก้วมรกต 212 ปี

หอคำ ผ่านชมสถานที่ตั้งทำเนียบรัฐบาลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับคอนเปิดสะพานไทย-ลาว

ประตูชัย ถ้ายรูปที่ระลึก หน้าศิลปะกรรมล้านช้างซึ่งสร้างเลียนแบบอาร์คเดอไทรอัม-ฝรั่งเศส

วัดพระธาตุหลวง เข้าชมพระอารามหลวงคู่นครเวียงจันทน์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

พระพุทธรูปเจ้า สร้างพร้อมกับพระธาตุพนม พระธาตุพังพอน พระธาตุกลางน้ำโขงที่ทนงคายน

อนุสาวรีย์พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมหาราช กษัตริย์ผู้ครองทั้งล้านนาและล้านช้างผู้เป็นพระสหาย

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พระสวามีพระศรีสุริโยทัย) ผู้ร่วมกันสร้างพระเจดีย์ศรีสองรักเพื่อต่อต้าน

พระเจ้าบุเรงนอง

พิพิธภัณฑ์ท่านโกสอพนมวิหาร บรรยายชีวประวัติ-เครื่องใช้ส่วนตัวของผู้สร้างประเทศลาวใหม่

เช็กอินเข้าพักที่โรงแรมล้านช้าง ในกรุงเวียงจันทน์ จากนั้นพักผ่อนตามอัธยาศัย

รับประทานอาหารเย็นที่ภัตตาคารแม่ของ

28 มกราคม 2549 เวียงจันทน์ - เขื่อนน้ำงึม - ทนงคายน (อาหารเช้า, กลางวัน)

อาหารเช้าที่โรงแรม เก็บสัมภาระขึ้นรถ / เช็กเอาท์ออกจากโรงแรม

เดินทางจากโรงแรมที่เวียงจันทน์ ผ่านหมู่บ้านชนบท มุ่งสู่เขื่อนไฟฟ้าน้ำงึม (ระยะทาง 80 กม.)

ถึง**เขื่อนไฟฟ้าน้ำงึม**

- ชมแม่น้ำ 2 สี สีหนึ่งใสสะอาด ฟุ้งสลัก เชี่ยวกรากออกมาจากเขื่อนน้ำงึม อีกสีหนึ่งขุ่นข้น ไหลรินอยู่ในแม่น้ำงึม แม่น้ำ 2 สี ที่แบ่งเขตแดน อย่างละครึ่งในแม่น้ำสายเดียวกัน
- ล่องเรือชมทัศนียภาพกว้างไกล ที่เขื่อนน้ำงึม

รับประทานอาหารกลางวัน ที่ร้านอาหารริมเขื่อน ลิ้มรสปลาสดๆ จากชาวประมงพื้นบ้านที่จับได้

จากเขื่อนน้ำงึม แล้วนำมาขายให้ร้านอาหาร

ออกจากเขื่อนน้ำงึม กลับสู่กรุงเวียงจันทน์

ถึงเวียงจันทน์ มุ่งสู่ท่าน ต.ม.ลาว เคลียร์เอกสารขาออกจากฝั่งลาว

- ขับปิ้งสินค้าปลอดภาษี ราคาถูก ที่ร้านค้าปลอดภาษีลาว
- เดินทางกลับสู่ฝั่งไทย

การสัมมนาวิชาการ-Seminar

ลุ่มน้ำโขง: วิกฤติ การพัฒนา และทางเลือก

The Mekong Basin: Crisis, Development, Alternatives

วันพุธที่ 25 - วันพฤหัสบดีที่ 26 มกราคม 2549 / 25-26 January 2006

ณ ห้องประชุม โรงแรมรอยัล แม็โขง นครนายก / Royal Mekong Hotel, Nong Khai

วันพุธที่ 25 มกราคม 2549

- 09.00 น. เปิดการสัมมนาโดย พล.ต.อ.เอก สารสิน ประธานสภามหาวิทยาลัยขอนแก่น และประธานมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย
- 09.15 น. ปาฐกถาเรื่อง "จีน: มิติทางเศรษฐกิจ" โดย ดร. พิสิฐฐู ภักเกษม
- 10.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 10.30 น. "การค้าเสรี : จากสงครามฝิ่นถึง FTA" โดย ดร.วีระ สมบูรณ์ คุณบัณฑิต เศรษฐศาสตร์ คณาจารย์ อ.เบญจรัตน์ แซ่ฉั่ว ดร.พิภพ อุดร ดำเนินรายการ
- 12.30 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.30 น. ชมภาพยนตร์ (ต้องห้าม) "ทองปาน" (ครบรอบ 2518-48 ปี) เสนอประเด็นโดย อ.ทรงยศ แวงหงษ์ คุณโจวง ไหลสกุล คุณไชยณรงค์ เศรษฐศาสตร์
- 15.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 15.30 น. "เขื่อน-ถนน : การพัฒนาและโลกาภิวัตน์" โดย ศว.ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ผศ.ไชยันต์ รัชชกุล คุณเพียรพร ตีเทศน์ ดร.กัมปนาท ภักดีกุล ดร.ศรีประภา เพชรมีศรี ดำเนินรายการ
- 17.30 น. ปิดการสัมมนาประจำวัน
- 18.30 น. อาหารค่ำ ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง และปาฐกถาพิเศษโดย คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ

วันพฤหัสบดีที่ 26 มกราคม 2549

- 09.00 น. ปาฐกถาพิเศษ "ความหลากหลาย นโยบายและความเป็นไปได้" โดย ศ.ดร.อนันต์ กาญจนพันธุ์
- 09.30 น. "ลุ่มน้ำโขง: ความหลากหลาย" โดย ดร.ราญ ฤนท อ.ยุกติ มุรศรี.สุมิตร ปิติพัฒน์ ดร. เยอฉกษณ์ อภิชาติวิมล
- 11.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 11.15 น. "การค้ามนุษย์ข้ามแดนใน GMS" โดย รศ.กฤตยา อาชวนิจกุล ผศ.สุวัฒน์ อภิวิมล และดำเนินรายการ
- 12.15 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.15 น. "ภาพลักษณ์แม่น้ำโขงและผู้คน" โดย อ.กำจร หฤษฎะพงศ์ อ.ทรงยศ
- 14.00 น. "ลุ่มน้ำโขง : มิติทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม" โดยคณะสำรวจ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ผศ.ธีรศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ คุณชนาพล อิวสกุล อ.อัครวิทย์ ร.ศ.ดร.สุวิทย์ เล้าหิรัญศรี ดำเนินรายการ
- 16.00 น. ปิดการสัมมนา "ลุ่มน้ำโขง: วิกฤตทางออก" โดย ศ.เสน่ห์ จามริก
- 16.30 น. ปิดการสัมมนา พิธีกรตลอดงาน อ.สมฤทธิ์ ถิ

จัดโดย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย

สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมาคมหอจดหมายเหตุไทย

